

Gerard Kramer

Erbarmen, barmhartigheid, medelijden

WoordStudie

-

*De woordgroep waarmee we ons in deze WoordStudie bezighouden, is best uitgebreid. Van de in de titel beschreven gevoelens worden in het Nieuwe Testament zowel zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden als werkwoorden gevormd. In deze volgorde komen we tegen: erbarmen of barmhartigheid, barmhartig, en zich erbarmen of barmhartigheid bewijzen. We bekijken eerst het basisbegrip in het Grieks, het woord *eleos*, dat ‘barmhartigheid’ betekent.*

Bij de Grieken

Bij de Grieken was *eleos* (‘barmhartigheid’, ‘erbarmen’, ‘ontferming’) niet meer dan een emotie, die opgewekt werd in het contact met iemand die onverdiend leed was overkomen. Het kwam neer op medelijden, sympathie. Wie in zo’n geval geen *eleos* ervoer, was wreed, meedogenloos (Gr. *nèleès*, d.i. zonder *eleos*; zo reeds bij Homerus). Bij de Stoïcijnse filosofen was *eleos* echter een zwakheid, een gevoel dat een bedreiging was voor de gemoedsrust. Als iemand iets ergs overkwam, was dit immers van hogerhand door de godheid (het Ordenend Principe = de Rede) bepaald. Dat was dus goed zo, en moest geen aanleiding geven tot geschokte gevoelens of emoties. Die haalden een filosoof maar uit balans!

In het Jodendom (het O.T.)

In de Septuaginta (de Griekse vertaling van het Oude Testament) was *eleos* niet een emotie, maar een houding van een mens of van God op basis van een wederzijdse relatie. Deze houding kwam dus voor tussen vrienden, tussen familieleden, tussen gastheer en gast, tussen meester en ondergeschikten. Mensen onderling konden *eleos* claimen, maar van Gods kant was het altijd onverdiende gunst, genade dus. Van God mochten zij dan wel geen *eleos* claimen, maar wel verwachten! Hij was en is immers barmhartig en genadig, en groot van goedertierenheid. Wat een verschil met de kilte van het heidendom!

In het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament is *eleos* een van Godswege gevraagde houding van mensen onderling, waaraan de *eleos* van God voorafgaat. Dit zien we duidelijk in Matteüs 18:33, waar staat: 'Had jij je ook niet moeten erbarmen over je medeslaaf, zoals ook ik mij over jou erbarmd heb?'. Van Gods kant kan *eleos* worden getypeerd als 'genadige trouw'. Zie Lucas 1:58, waar over Elisabet staat geschreven: 'En haar burenen en bloedverwanten hoorden dat de Heer Zijn barmhartigheid aan haar had grootgemaakt'. Het is Zijn barmhartigheid, de barmhartigheid die bij Hem past! Vergelijk ook Efeziërs 2:4, waar staat dat God rijk is aan barmhartigheid, en 1 Petrus 1:3, waar sprake is van 'Zijn grote barmhartigheid'. In deze beide laatste plaatsen wordt Gods barmhartigheid bewezen aan mensen die schuldig stonden, die geestelijk dood waren en opnieuw geboren moesten worden.

Om welke woorden gaat het?

- eleos* = barmhartigheid (zie o.a. Matt. 9:13; Rom. 11:31; 2 Tim. 1:16; Tit. 3:5; Hebr. 4:16; Jud.:21).
- eleëoo* = barmhartigheid bewijzen, zich erbarmen over (zie o.a. Matt. 5:7; Rom. 9:15; 2 Kor. 4:1; Fil. 2:27; 1 Tim. 1:13; 1 Petr. 2:10).
- eleèmoon* = barmhartig (Matt. 5:7 en Hebr. 2:17).
- eleèmosunè* = barmhartigheid, aalmoes (zie Matt. 6:2,3,4; Luc. 11:41; 12:33; Hand. 3:2,3,10; 9:36; 10:2,4,31; 24:17).

eleëinos = ellendig, beklagenswaardig, meelijwekkend (zie 1 Kor. 15:19 en Openb. 3:17).

an-eleos = onbarmhartig, zonder medelijden (Jak. 2:13).

an-eleëmoon = onbarmhartig, zonder medelijden (Rom.1:31).

Toegift: Kyriëleis

Merkwaardig woord, dat 'Kyriëleis'. Misschien hebt u het wel eens gezongen, als deel van de tekst van een oud christelijk lied. Ook wordt het wel in de mis gezongen. De betekenis is 'Heer, erbarm U', zoals in o.a. Matteüs 9:27. Het is eigenlijk verbasterd Grieks, want in het Grieks luidt het: *Kurië eleëson*. Door het iotacisme (= de neiging diverse klinkers als een *i* uit te spreken) zijn deze woorden in het Latijn terechtgekomen als 'Kyrië ele-ison' (of: elei-ison).

Oude Sporen 2016

